

УДК 372

ПРОБЛЕМА НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ЛАНКОЮ І ШКОЛОЮ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Н.М.Захарова

Анотація. У статті розглядаються деякі аспекти підготовки майбутніх учителів до реалізації наступності між дошкільною ланкою і початковою школою у процесі опанування курсу «Людина і світ» з методикою викладання.

Ключові слова: природничі поняття, суспільствознавчі поняття, дошкільний заклад, початкова школа, наступність між двома освітніми ланками, готовність дітей до навчання.

Аннотация. В статье рассматриваются некоторые аспекты подготовки будущих учителей к реализации преемственности между дошкольным звеном и начальной школой в процессе овладения курсом «Человек и мир» с методикой преподавания.

Ключевые слова: природоведческие понятия, обществоведческие понятия, дошкольное учреждение, начальная школа, преемственность между двумя звеньями образования, готовность детей к обучению.

Summary. In the article are examined some aspects of training future teachers for the realization of succession between the pre-school component and the elementary school in the process of mastery of the course "Of persons and peace" with the procedure of teaching.

Key words: naturalistic concepts, sociological concepts, pre-school establishment, elementary school, succession between two components of formation, the readiness of children for the instruction.

Постановка проблеми. Початок третього тисячоліття характеризується динамічними змінами в усіх сферах буття, зокрема і в освітній галузі. В контексті світових процесів глобалізації, інтеграції, нової освітньої філософії постійним є виклик до реалізації нових підходів, де пріоритетною виступає гуманістична парадигма, орієнтована на особистість.

Європейський вектор розвитку освіти, окреслений в освітній стратегії України, ставить надзавданням підготовку молоді до продуктивної життєдіяльності, феномен особистості розглядається в ній як початок і кінцева мета будь-якого соціального розвитку.

В умовах реалізації національної концепції навчання і виховання, задекларованих у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Законі України «Про загальну середню освіту», «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», Державній програмі «Вчитель», визначені нові вимоги до підготовки вчителя, здатного до нестандартного, творчого пошуку, гнучкої перебудови у розв'язанні психолого-педагогічних завдань, адаптації до змін освітніх послуг у ринкових відносинах.

Школа на початку XXI століття – це, насамперед, школа саморозвитку і самоактуалізації особистості дитини. Її новітніми ціннісними установками виступають партнерські стосунки, організація діалогу і полілогу, віра у можливості дитини, творча співпраця. З огляду на це, особливої ваги набуває проблема наступності як умова безперервної освіти, що є предметом актуальної уваги і обговорення, оскільки виступає єдиною ланкою між дошкільням і початковою школою, основна мета роботи яких – визначення стратегії розвитку особистості дитини.

У професійній освіті неперервна освіта розглядається як система безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального потенціалу як найвищої цінності нації. Неперервна освіта відкриває можливості для досягнення цілісності й наступності в навчанні й вихованні, перетворення освіти у "процес, що триває все життя" [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність наступності в роботі пов'язаних між собою дошкільньої та початкової ланки освіти обґрунтована в працях видатних педагогів минулого Я.Коменського, К.Ушинського, С.Русової, Н.Лубенець, Є.Тихеевої та інших. Серед проблем наступності в роботі дошкільнього навчального закладу і початкової школи висвітлювалися вченими України та зарубіжжя (А.Богущ, Т.Єрофєєва, М.Львов, М.Вашуленко, Л.Ликова, О.Савченко та інші) розроблялися ті, що концептуально і технологічно спрямовані на подальший гармонійний розвиток дитини в умовах цілісного освітнього процесу переходу від дошкільньої ланки до початкової школи, від однієї провідної діяльності до іншої, яка забезпечує успішність всіх дітей старшого дошкільнього віку, створює можливості для розвитку їхніх індивідуальних особливостей.

Метою статті є обґрунтування принципу наступності між дошкільньою ланкою і початковою школою і відображення шляхів його реалізації у підготовці майбутніх учителів у процесі опанування курсу «Людина і світ» з методикою викладання.

Виклад основного змісту дослідження. Розкриваючи сутність чинників феномена "неперервність", А.М.Богущ розглядає наступність як вищий щабель розвитку, «коріння якого йдуть з попереднього ґрунту» [1].

Наступність як "погляд з гори вниз", за образним висловлюванням М.Р.Львова, передбачає глибоку обізнаність учителя не тільки з програмами, формами, методами, результатами навчання і виховання дошкільників, які будуть урахуватися у початковій школі, а й усвідомлення найважливішої функції наступності – забезпечення розвитку дитини протягом усіх перехідних і вікових періодів, що дає можливість передбачити, а отже і запобігти кризовим явищам.

В системі освіти усталеною є тенденція, коли ВНЗ визначають вимоги до підготовки випускника школи. Старша школа, своєю чергою, висуває вимоги за основної. Цей «потяг» тягнеться далі до початкової школи, а від неї – до дошкільнього закладу. При цьому, розглядаючи зв'язок між останніми двома ланками, далеко не завжди враховується, а значить і недостатньою мірою усвідомлюється те, що є важливим для кожного вікового періоду:

Матеріали конференції "Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти"

- на дошкільному етапі необхідним є збереження самоцінності даного вікового періоду, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, її готовність до взаємодії з навколишнім світом, розвиток провідної діяльності (гри) як фундаментального новоутворення дошкільного періоду;

- на початковому етапі необхідно виступає опора на певний рівень досягнень дошкільного дитинства, індивідуальна робота у випадках інтенсивного розвитку, спеціальна допомога з корекції несформованих у дошкільному дитинстві якостей, розвиток провідної діяльності (навчання) як фундаментального новоутворення молодшого шкільного віку.

У зв'язку з реформуванням системи освіти в Україні, переходом на навчання з шести років надзвичайно важливим є урахування цієї ситуації, що в перший клас ідуть діти не тільки різні за віком, але й різні за своїм психологічним ступенем готовності до школи, рівнем попередньої підготовки. Тому дуже застережливо звучать слова Ш.О.Амонашвілі: "Чим менший вік, тим більшого значення у його визначенні надається місяцям і навіть тижням". Відсутність диференційованого підходу, уніфікація всіх дітей, що прийшли до школи у загальній категорії "учень", вкрай негативно впливає на адаптацію до нових умов, що є причиною прояву кризових явищ, нервових зривів.

Все вищезазначене проектується в іншу проблему – проблему підготовки педагога, який за своєю психологічною, педагогічною і методичною компетентністю був би спроможний створити комфортні умови для кожної дитини відповідно до її потенційних можливостей розвитку на всіх ступенях від дошкільної до початкової ланки. Зрозуміло, що ця складна, багатоаспектна проблема може вирішуватись різними шляхами: читанням спецкурсу з питань наступності і перспективності між дошкільням і початковою школою; виокремленим розглядом у блоках психолого-педагогічних і методичних дисциплін, передбачених навчальним планом ВНЗ.

Найважливішими складовими, які повинні розглядатися в контексті проблеми наступності і перспективності при підготовці майбутніх фахівців слід вважати:

- **емоційний компонент**, який враховує специфіку емоційної сфери особистості дитини, при цьому забезпечується комфортність як дошкільника, так і школяра в процесі навчання, надається пріоритет позитивним емоціям, процес навчання вибудовується на оптимістичній гіпотезі;

- **діяльнісний компонент**, що забезпечує зв'язок провідних видів діяльності суміжних періодів з опорою на актуальні для даного періоду діяльності, створення передумов для формування провідної діяльності наступного вікового періоду;

- **змістовий компонент**, який визначає правильне співвідношення між знаннями про навколишній світ, самого себе, про процес пізнання, встановлює перспективи у змісті навчання між дошкільням і початковою школою;

- **комунікативний компонент**, що враховує особливості спілкування дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку, забезпечення безпосереднього і контактного спілкування;

-- **педоцентричний компонент**, що визначає центром освітньо-виховного процесу особистість самої дитини, де простежуються зв'язки між нею і навколишнім світом (дитина і світ речей, дитина і природа, дитина і суспільство та ін.), індивідуальний характер її навчання і виховання.

Готуючи майбутніх учителів до навчання молодших школярів "Природознавства" та «Громадянської освіти» як складових частин "Людина і світ", в курсі методики його викладання в контексті проблеми наступності виділяємо такі наскрізні лінії, в яких простежуються і узгоджуються зв'язки між дошкільням і початковою ланкою в кожному компоненті методичної системи: меті, завданнях, змісті, методах, засобах, формах організації.

Так у вступі до вивчення методики навчання «Людина і світ» у початкових класах серед низки найважливіших завдань, які стоять перед учителем, визначаємо саме важливість діагностування наявного рівня розвитку дитини як досягнення дошкільного періоду, врахування її фізичних можливостей, стану здоров'я, тобто усвідомлення майбутнім учителем значущості пізнання кожної дитини з усіх боків для побудови перспективної лінії її особистісно-зорієнтованого навчання і виховання.

Розглядаючи зі студентами опорну схему взаємозв'язків методики викладання «Людина і світ» з іншими дисциплінами – психологією, дидактикою, різними природничими науками – намагаємося разом будувати ієрархію міжпредметних зв'язків перспективного та ретроспективного плану. Так, наприклад, з'ясовуючи, в чому полягає зв'язок між методикою викладання природознавства і валеологією, зауважуємо, що виховання бажання займатися фізкультурою і спортом, загартовуватися, дбати про своє здоров'я, дбайливо ставитися до свого тіла та організму, зберігати красиву, рівну поставу закладається ще в старшій групі в дошкільному закладі, то ж початкова школа має підхопити цю ініціативу у вихованні і розвитку таких якостей у кожної дитини. Змістовий,

діяльнісний та мотиваційний компоненти курсу "Людина і світ" мають широкі можливості для реалізації цих завдань.

Аналізуючи зі студентами програму дошкільного виховання та початкової школи, зіставляємо їх структурні складові. При цьому з'ясовується, де у розгляді змістового та операційно-діяльнісного компонентів можна провести наскрізні лінії розвитку, який матеріал можна назвати дублюючим, що в програмі дошкільного виховання носить навіть випереджальний характер. Визначаючи принципи, за якими побудована програма, знаходимо конкретні шляхи їх втілення у вихованні дошкільників та учнів початкової школи.

В контексті проблеми наступності і перспективності цікавим для розгляду є ознайомлення студентів з психолого-педагогічною теорією формування уявлень і понять.

Психологічною сутністю першого етапу формування уявлень, який визначається як етап організації спостережень за різноманітними явищами і предметами навколишнього світу, є розвиток довільної уваги, спостережливості, сенсорного досвіду, пам'яті, уяви, мислення і мовлення. Підкреслюємо, що картина світу має розгортатися перед дитиною поступово в певній системі: від найпростіших уявлень про окремі об'єкти і явища до більш складних уявлень і від них до елементарних наукових понять про світ речей, природу і людину. При цьому з'ясуємо, який особливий, неоціненний внесок має дошкільний період у формування міцного фундаменту життєво важливих знань і вмій дитини. Усвідомити це допомагає моделювання різних педагогічних ситуацій, у яких майбутній педагог має вирішувати різнопланові завдання: як розширити сенсорний досвід дитини; що сприятиме розвитку її спостережливості; який вплив цих якостей на формування мислення і мовлення; як актуалізувати природну активність дитини і дати можливість їй вийти у широкий простір пізнавальної діяльності і багато інших. На цьому розмаїтому тлі навчальних завдань, що часто розгортається у природному діапазоні дискусійного, плекається думка, генеруються нові ідеї і, що найважливіше, шліфується власне свій педагогічний почерк.

З метою ефективної трансформації прогресивних ідей психолого-педагогічної науки в практику підготовки майбутніх фахівців, задоволення їх професійних інтересів та формування інноваційної компетентності в процесі читання лекцій та на практичних заняттях віддаємо належне використанню компенсаторних можливостей різноманітних методів і прийомів, "арсенал" яких визначає творчий потенціал учителя.

Орієнтуючись на зразки дидактичних матеріалів, наданих у лекціях, опрацьовуючи методичні джерела фахових видань, у процесі складання анотацій до статей та розробки планів-конспектів уроків, екскурсій, виховних заходів студенти залучаються до передового педагогічного досвіду, що інтегрується і виростає у власне свій.

Так, на злетах фантазії, за помахом чарівної палички ми в одну мить разом із своїми першокласниками переносимося до казкової країни, де господарює фея Порядок, чи опинимося в школі Лісових Наук, в якій вчителює Мудра Сова, а учнями виступають маленькі лісові мешканці, альтернативні відповіді яких активно обговорюються в класі в різних ситуаціях. Використовуючи елементи театральної педагогіки, можемо стати учасниками невеличкого театралізованого дійства - діалогу між предметами особистої гігієни, які належать Чепурнушці і Бруднулі, щоб з'ясувати, хто ж з них дійсно дбає про своє здоров'я, можливо, здійснити уявну мандрівку в царство "Мийдодира", зупинившись на станціях: Гігієнічній, Гімнастичній, Оздоровчій.

Використання таких компенсаторних можливостей методів, що створюють ситуації успіху, сюрпризності, гри, подиву, радощів відкриття беззаперечно є "камертоном" мажорного настрою, прояву позитивних емоцій. Це дає можливість включати в процес навчання, виховання і розвитку всіх без винятку учнів, що стають більш розкутими, спостережливими, розумнішими.

Є велика надія, що саме в таких творчих пошуках майбутнього вчителя «викристалізовується» думка про те, що ти не маєш права бути просто вчителем "урокодавцем", який навчає всіх, але не навчає кожного. І є великі сподівання на те, що саме так формується свідомість майбутнього педагога, причетного до творення особистості в її унікальний період розвитку, назва якому - шестирічний першокласник.

Висновок. Головна мета освіти, у тому числі і вищої школи, це збереження та розвиток творчого потенціалу особистості, де домінує діяльнісний підхід до підготовки майбутнього фахівця. Сучасний педагог повинен уміти спостерігати, різнобічно аналізувати; приймати доцільні рішення; діагностувати і прогнозувати шкільні адаптаційні труднощі, розробляти і впроваджувати технології, що відповідають віковим і функціональним можливостям дитини; формувати ціннісне ставлення до власного здоров'я та здорового способу життя.

Література

1. Богуш А. Наступність дошкільної і початкової ланки освіти як педагогічна проблема / А. Богуш // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія Педагогіка . – 2006. - №2. – С. 58-61.
2. Гогоберидзе А.Г. Предшкольное образование: некоторые итоги размышлений: (концепция образования детей старшего дошкольного возраста) / А. Г. Гогоберидзе // Упр. дошк. образовательным учреждением. – 2006. - №1. – С. 10-19.
3. Калмикова Л. Сучасні проблеми наступності і перспективності та шляхи їх упровадження / Л. Калмикова // Зб. наук. праць: Дитинство: наступність і перспективність. – Переяслав-Хмельницький, - 2000. – С. 10-15.
4. Савченко О.Я. Умій вчитися / О. Я. Савченко. – К. Освіта, - 1996. – 192 с.